

František Marek

Portrét českého učitele, vědce,
překladače a spisovatele

Jakub Novotný, Martin Hemelík

František Marek

Portrét českého učitele, vědce, překladatele a spisovatele

Jakub Novotný, Martin Hemelík

František Marek

Portrét českého učitele, vědce,
překladaatele a spisovatele

Vydáno při příležitosti 100. výročí narození Františka Marka.

Na frontispisu je vyobrazena budova bývalého Justičního paláce, v níž v Jihlavě v letech 1959–1964 sídlil Pedagogický institut. Dnes zde sídlí Vysoká škola polytechnická Jihlava.

© Jakub Novotný, Martin Hemelík 2013

© akad. malíř Vladimír Netolička 2011

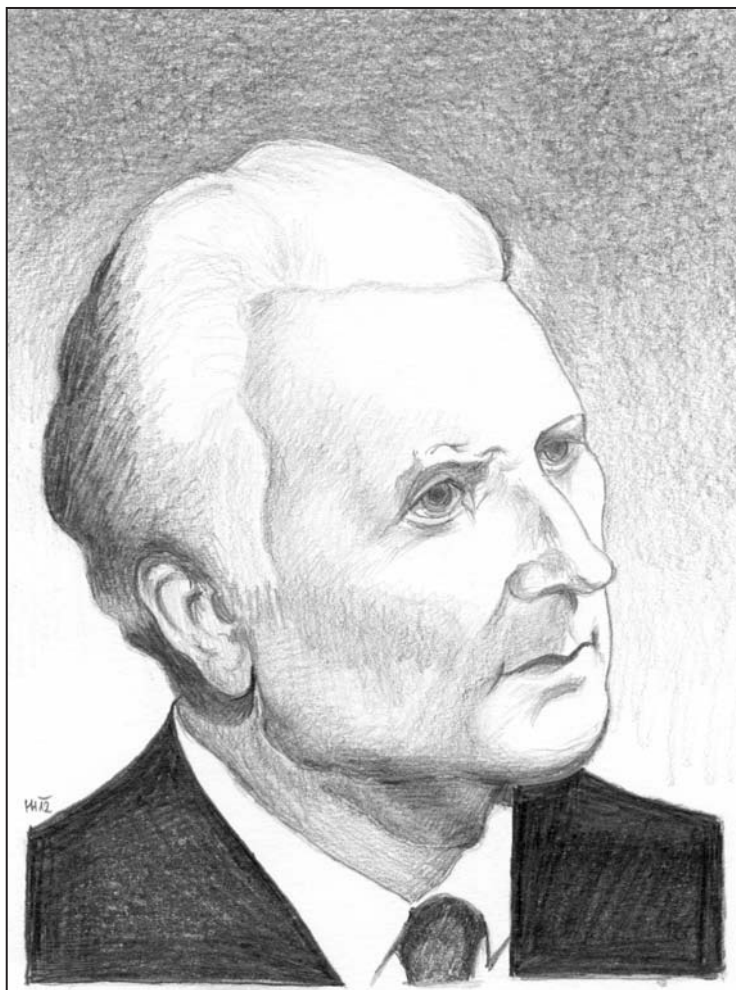
(První kresebný návrh obálky.)

© Petr Ház 2013

© Vysoká škola polytechnická Jihlava 2013

Poděkování:

Rádi bychom touto cestou poděkovali rodině pana Františka Marka za ochotu, se kterou nám její příslušníci vyšli vstříc. Dále bychom rádi poděkovali těm, kteří přispěli svou vzpomínkou – panu Ing. Tomáši Markovi, panu doc. Jiřímu Rambouskovi a panu Lubomíru Peltanovi. V neposlední řadě pak děkujeme panu doc. Jiřímu Rambouskovi, panu PhDr. Vladimíru Kyprému a paní Jitce Kalabusové za pečlivé pročtení rukopisu a za všechny velice přínosné a obohacující připomínky a náměty.

PhDr. František Marek

(1913–1987)

(kresba M. H.)

František Marek
(1913–1987)

Osobnost Františka Marka

PhDr. František Marek (Müller)¹ patří k těm pozoruhodným a zajímavým postavám naší nedávné minulosti, jejichž jméno je v současnosti bohužel poněkud pozapomenuté, či dokonce pro mnoho našich současníků zcela neznámé. Není v tomto směru osamocen. Takových dnes neprávem opomíjených osobností existuje daleko více, a proto je nutno vyvíjet všemožné úsilí a využívat každou příležitost k tomu, aby byly jejich stopy v kulturním a duchovním vývoji moderní české a moravské společnosti ožívovány a aby bylo jejich dílo připomínáno a stávalo se dostupným pro všechny případné zájemce.

Důvody opomíjení a postupného zapomínání mohou být nejrůznější, rozhodně však nesouvisí s významem a závažností duchovních počinů těchto osobností, spíše jsou s nimi v přímém rozporu. Mnohé z oněch důvodů totiž souvisí s povahou našeho společenského vývoje ve druhé polovině dvacátého století, který byl hluboce a výrazně poznamenán komunistickými a reálně socialistickými experimenty.

V letech totality nebylo mnohdy možno svobodně veřejně vystupovat, publikovat či jinak prezentovat své myšlenky

¹ Užívání dvojice jmen Marek-Müller bude vysvětleno v kapitole věnované autorovu životu.

a veřejnosti představovat svá vědecká, umělecká, literární či duchovněná díla, která nebyla v souladu s oficiálně prosazovanými názory, a pokud to možné bylo, pak pouze ve velice omezené míře. Mocenské elity neměly v nedávné minulosti zájem na svobodném a tvůrčím rozvíjení lidského ducha a nevybíravými způsoby ho potlačovaly. Jestliže se někdo pokusil uplatnit své nadání a rozvinout své tvůrčí schopnosti způsobem, který nebyl ve shodě s vládoucí ideologií a neodpovídal názorům tzv. kompetentních míst, velice záhy narazil na mnohdy nepřekonatelné problémy a těžkosti.

Řada výjimečných osobností či celých skupin činných ve druhé polovině minulého století v oblasti vědy, umění, literatury, filosofie, dějin filosofie, psychologie, sociologie, teologie aj. je sice povšechně známa, zejména pokud se jim podařilo některé své myšlenky a díla publikovat v příznivějším období konce šedesátých let minulého století, nicméně dnes již poměrně dávná původní vydání jejich děl leží často zapomenuta v zaprášených regálech knihoven či v depozitářích a veřejnost o nich téměř neví.

Kromě toho však také existovali mnozí pozoruhodní a vskutku tvůrčí lidé, jimž nebyla dopřána ani tato možnost, anebo dopřána byla, ale pouze ve velmi skromné míře, a jejich díla byla vydávána, byla-li vůbec taková možnost, v malém nákladu a v regionálních nakladatelstvích. Také o nich se toho dnes ví velice málo. To je ovšem pro českou a moravskou vzdělanost a kulturu velmi smutné zjištění, a proto se musíme snažit tento stav změnit.

Podle všech dostupných zjištění patřil také dr. František Marek k těm osobnostem intelektuálních dějin naší nedávné minulosti, pro které byl mocenskými a politickými poměry v období nadšené komunistické výstavby (padesátá léta) a v období reálně socialistického vývoje (léta sedmdesátá a osmdesátá) vymezen velice úzký prostor, v němž mohly realizovat svůj nepochybný literární, umělecký a vědecký talent. Byl to prostor sice vskutku velmi úzký a objevit ho nebylo vždy lehké, avšak přece existoval a mohl být využit. Pochopitelně na rozdíl od těch osobností literatury, vědy a umění, které mohly publikovat buď jen ilegálně, anebo v zahraničí v exilových nakladatelstvích.

Urputná snaha tento úzký prostor využít patřila spolu s dalšími charakterovými rysy k význačným vlastnostem osobnosti dr. Marka. Skutečně dokázal nabízené možnosti (které se otevřely zejména ve druhé polovině šedesátých let minulého století v souvislosti s tzv. obrodným procesem uvnitř komunistické strany a celé naší společnosti) zužítkovat způsobem neobyčejně efektivním, takže se mu přes všechny nesnáze a překážky nakonec podařilo leckterý ze svých textů vydat, byť to bylo v regionálních sbornících či malých krajových nakladatelstvích.² Stálo ho to velké úsilí, nervové vypětí a spoustu trpělivosti s omezeností a ignorancí těch, kteří třímali v rukou moc.

² Dokladem toho budiž soupis prací dr. Marka, která je součástí naší monografie.

Osud tohoto muže byl v některých momentech velice podobný životním osudům mnoha dalších našich spoluobčanů. I v jeho životním běhu a především v osudech jeho díla se zračily dějinné zvraty, kterými musela projít česká společnost během bouřlivého dvacátého století.

Jak charakterizovat tvůrčí osobnost PhDr. Františka Marka? Vzhledem k tomu, že jeho působení bylo mnohostranné a různorodé, není odpověď na danou otázku nijak jednoduchá. Dokonce se téměř neodbytně v této souvislosti nabízí možnost tvrdit, že dr. Marek představoval osobnost až téměř „polyhistorického zaměření“.³

Byl absolventem studia filosofie na Filosofické fakultě brněnské Masarykovy univerzity, ale jeho odborný zájem směřoval stejně tak do filosofie a jejích dějin, jako do sociologie, psychologie, sociální psychologie, etických a politických studií. Ale nejen tím se vyčerpával jeho neutuchající badatelský elán, stejně tak usilovně se věnoval studiím regionálně historickým, archivním a vlastivědným.

Kromě toho ale také disponoval neobyčejným básnickým a literárním talentem projevujícím se v románové, povídkové

³ Označení „polyhistor“ je dáno do uvozovek proto, že je poněkud anachronické a navíc do přehledu činností a odborných zájmů dr. Marka nelze zařadit obory exaktně přírodovědné, což by v případě skutečného polyhistora bylo žádoucí. Přesto jsme toto označení použili, neboť plasticky vyjadřuje onu neobyčejnou mnohostrannost.

i poetické tvorbě. A co víc, byl skvělý lingvista, neboť vedle mistrného zvládnutí mateřského jazyka ovládal rovněž výjimečně jazyk anglický, německý i latinský, což hojně využíval ve své obsáhlé překladatelské činnosti. A byl také výborný středoškolský a vysokoškolský učitel.

Tento prostý výčet dostatečně svědčí o mnohostrannosti, ba až jakési univerzálnosti osobnosti dr. Marka. Nicméně znovu je třeba připomenout, že bohužel tomuto humanitně orientovanému učenci a literátu nebylo dopřáno, aby mohl dostatečným způsobem s výsledky svých zkoumání a se svými literárními a překladatelskými počiny seznámit širší veřejnost. Proto jsou také některé jeho publikace téměř nedostupné. O to více je třeba se přičinit, aby bylo jméno dr. Marka znovu a znovu připomínáno a jeho dílo zpřístupněno.

V tomto svazku ediční řady *IGLAVIA DOCTA* se pokusíme tento neblahý důsledek vývoje naší společnosti v nedávné minulosti alespoň částečně napravit. K tomu je nutno ještě krátce vysvětlit, v jakém vztahu k Jihlavě a jihlavskému školství je pozoruhodná postava dr. Marka a proč je stručná monografie o jeho životě a díle zařazena do této ediční řady.⁴

⁴ V dalším svazku ediční řady *IGLAVIA DOCTA* budou široké čtenářské veřejnosti zpřístupněny některé dnes už téměř neznámé Markovy publikované texty.

Dr. František Marek nebyl jihlavský rodák. Běžně doložitelný fakt, že se svou rodinou nějaký čas v Jihlavě žil a pracoval, by sám o sobě jistě také nestačil k vysvětlení skutečnosti, že patří právem mezi osobnosti „učené Jihlavy“. V tomto směru jsou daleko významnější jiné okolnosti.

Především se dr. Marek nesmazatelně zapsal do historie jihlavského vysokého školství. Patřil totiž mezi významné pedagogy a činitele první moderní jihlavské vysokoškolské instituce – Pedagogického institutu, který v metropoli Vysočiny existoval de facto v letech 1959–1967. Působil na katedře jazyků jako učitel anglického jazyka.

Kromě toho se velice záhy sblížil s mnoha pracovníky Státního okresního archivu v Jihlavě, zejména s dnes již legendárním jihlavským archivářem dr. Hoffmannem, a z této spolupráce vzešly mnohé cenné a zajímavé a dosud v jistém smyslu unikátní studie o jihlavské historii.

Právě tyto okolnosti byly zřejmě důvodem velice vřelého vztahu dr. Marka k Jihlavě, Jihlavsku a jeho historii. Ač ho jeho osud později odvedl do jiných míst a měst, do Jihlavy se vždy rád vracel a nikdy se netajil svým upřímným vztahem k tomuto regionu.

V současné době už bohužel nežije mnoho pamětníků dob, kdy dr. Marek žil se svou rodinou v Jihlavě a byl oblíbeným učitelem Pedagogického institutu. Jeho jméno už není mezi obyvateli Jihlavy prakticky známo a málokterému z nich by obrázek oduševnělé tváře dr. Marka někoho připomněl. Jeho

studie a ojediněle publikované práce věnované jihlavské historii zná a četlo jen několik málo odborníků. Jeho literární počiny (romány, povídky, překlady) zůstávají často nepovšimnuty v regálech knihoven. O to více je třeba jeho jméno připomínat, a pokud je to možné, seznamovat s jeho dílem i širší veřejnost, zejména studenty jihlavských středních škol a Vysoké školy polytechnické Jihlava.

Možnost publikovat v rámci ediční řady *IGLAVIA DOCTA* při příležitosti stého výročí narození dr. Marka první obsáhlejší informativní biografii je neobyčejně vítaná. Autoři doufají, že to bude první krok na cestě k tomu, aby jméno PhDr. Františka Marka opustilo temná zákoutí zapomnění a dostalo se do širšího povědomí těch, kdo se zajímají o historii a kulturní historii Jihlavy.

Život PhDr. Františka Marka (Müllera) ⁵

František Marek (původním jménem Müller) se narodil v neděli 27. července 1913 v Moravských Budějovicích. Pocházel z poměrně chudých poměrů smíšené německo-české rodiny, původem ze Svitav. Otec František Müller byl zaměstnán jako vedoucí pracovní čtyř dělníků-telegrafistů u pošty v Moravských Budějovicích. Matka Anna Müllerová (rozená Praxová) byla zemědělská dělnice. V Moravských Budějovicích vlastnili Müllerovi starší domek. František měl o tři roky starší sestru Marii a o sedm let mladšího bratra Rudolfa.

⁵ Existujících písemných zdrojů o životě Františka Marka není mnoho. Vycházíme z několika dostupných pramenů. Stručný Markův životopis je dostupný v České bibliografické databázi (dostupné na <http://www.cbdb.cz/autor-23575-frantisek-marek>). Jeho obdoba je také uvedena v edičních poznámkách ke sbírce L. Fürnberga *El Šat* (Olomouc 2009), která je sestavena z překladů Fr. Marka. Podobný životopis je připojen k vydání Markova románu *Nestačí život jeden* (Jihlava 2010).

Dalším písemným zdrojem je příspěvek M. Hemelíka *Víže „osobnostní“ společnosti (Poznámky na okraj první publikace jedné pozoruhodné práce z dějin českého filosofického myšlení ve XX. století)* dostupný na http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/hemelik_marek_osobnostni_spolecnost.pdf.

Existuje rovněž soukromý tisk drobné monografie, jejímž autorem je Alois Šimka. Viz Šimka, A.: *František Marek. Polyhistorik a překladatel*. soukromý tisk, Jihlava 1996.

Při zpracování jsme využili i Markův vlastnoruční životopis z roku 1955, archivně dochovaný v Markově osobním kádrovém svazku v souvislosti s jeho prací v Zemědělsko-lesnickém archivu.

Cenným zdrojem informací je i rodina Františka Marka. Zejména jeho synovi Ing. Tomáši Markovi patří poděkování za spolupráci.

František Marek byl vychováván jako Čech. Situace smíšené německo-české rodiny však získala velice nešťastné rozměry v souvislosti s druhou světovou válkou. Rodinný dům Markových v Moravských Budějovicích byl v roce 1945 konfiskován. A podle některých pramenů byla maminka Františka Marka po skončení válečného běsnění odsunuta do Německa zřejmě proto, že se po připojení českých zemí k německé říši zřekla svých synů ze strachu, aby nemuseli nastoupit službu u německé branné moci. Bratr Rudolf po válce navíc zmizel někde v Dánsku. František Marek se s tímto rodinným neštěstím jen těžce smířoval, neboť sám se aktivně během války (v té době již absolvent filosofické fakulty se všemi zkouškami) zapojil v Kroměříži a v Praze do protifašistického odboje. Zřejmě i z těchto důvodů si nechal od roku 1946 (úředně od 9. 10. 1946) změnit příjmení na „Marek“.

Chotí Františka Marka se stala Dagmar, rozená Jechová (1914–1978). Oddáni byli v sobotu 29. dubna 1939 v Moravských Budějovicích. V roce 1940 se jim narodila dcera Magdalena, v roce 1941 druhá dcera Olga a v roce 1945 syn Tomáš. Dagmar Marková byla nejstarším potomkem Františka Jecha a Zdeňky Jechové (rozené Novotné). Povoláním byla učitelka. Měla výrazný výtvarný i literární talent. Syn Tomáš Marek vydal v roce 2008 její beletristickou publikaci pro děti *Kouzelné dudy a dalších 12 pohádek z Čech a Moravy*.

V souvislosti s rodinou je vhodné se zmínit i o osobnosti Markova tchána. Profesor František Jech⁶ (1884–1960) patří k významným osobnostem Vysočiny. Působil jako učitel na

reálném gymnáziu v Moravských Budějovicích. Přátelil se mimo jiné s Otokarem Březinou a Jakubem Demlem. Napsal řadu publikací a článků o dějinách Moravských Budějovic. Působil v místních spolcích, redigoval časopisy. Inicioval a založil krajinské muzeum v Moravských Budějovicích a také místní spolek dobrovolných hasičů.

František Marek vystudoval osmileté gymnázium s maturitou a potom jeden ročník právnické fakulty. Jako vysokoškolák se sám staral o svou obživu. Z práv přešel na Filosofickou fakultu české Masarykovy univerzity v Brně,⁷ kterou úspěšně dokončil v roce 1939 s titulem doktora filosofie.⁸

Za studií se snažil cestovat. Studijně byl dva měsíce ve Francii (1931), dva měsíce v Anglii (1935) a v roce 1937 znovu měsíc ve Francii. O prázdninách v roce 1932 byl měsíc v Itálii. Při svých cestách po Francii a Itálii cestoval převážně na kole.

⁶ Podrobně se životu a dílu profesora Františka Jecha věnuje diplomová práce Adama Slaninky *František Jech (1884–1960). Renesanční člověk, milovník díla Otokara Březiny a historik*. Filosofická fakulta, Masarykova univerzita 2012.

⁷ Většina existujících Markových životopisů mylně uvádí, že absolvoval pražskou filosofickou fakultu.

⁸ Doktorská disertace Františka Müllera byla na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity schválena 17. ledna 1939. Examinátory byli Otakar Chlup a Inocenc Arnošt Bláha. Téma disertační práce znělo: *Idea celistvosti a teleologie v moderní pedagogice*. Viz *Ročenka brněnské univerzity 1964–1968*, UJEP, Brno 1969, str. 642. (Za poskytnutí této informace děkují autoři panu doc. Jířimu Rambouskovi.)

Po absolvování vysokoškolských studií nastoupil na jeden měsíc jako pedagog na reálné gymnázium v Kroměříži, pak následoval výkon základní vojenské služby. Tu absolvoval od října 1937 do března 1939 u 106. dělostřeleckého pluku v důstojnické škole v Mukačevu. Po ukončení vojenské služby krátce působil na reálném gymnáziu v Moravských Budějovicích. Na různých gymnáziích pak působil až do roku 1953, nejprve dva roky v Kroměříži, následně pět let v Praze XII., pak dva roky v Litoměřicích, rok v Praze XIII. a konečně čtyři roky opět v Litoměřicích. Vyučoval zejména jazyky (angličtinu, němčinu), filosofii, resp. filosofickou propedeutiku, logiku, psychologii, ale také například astronomii.

Nato opustil školství a vrátil se do Moravských Budějovic. Už v té době byl literárně velmi aktivní, zejména jako překladatel anglických a německých klasiků. Od dubna 1953 působil ve svém rodišti jako vedoucí Zemědělsko-lesnického archivu. Na této pozici setrval do roku 1958. S ohledem na dislokaci archivu požádal o uvolnění a od školního roku 1958/1959 nastoupil jako učitel na střední školu v Moravských Budějovicích. Rok na to vznikl v Jihlavě Pedagogický institut a František Marek spojil od roku 1961 svoje pracovní působení právě s touto vzdělávací institucí. Bohužel jihlavskému Pedagogickému institutu nebyla dopřána dlouhá existence, fungoval jen pět let, od roku 1959 do roku 1964, kdy byla výuka přeložena do Brna.

V roce 1965 tedy František Marek znovu mění působiště a nastupuje do kabinetu cizích jazyků na Pedagogické fa-

kultě v Ústí nad Labem. Na této fakultě působil až do svého penzionování v roce 1977. V Ústí nad Labem vedle studijní literatury pro posluchače napsal řadu povídek, zčásti publikovaných v krajském deníku *Průboj*, a vydal tři knihy.

Stáří pak strávil v Jihlavě. Hodně času pobýval na chatě poblíž Hubenovské přehrady u Jihlavy. Ani v penzi však nezůstal nečinný. Dál se aktivně věnoval psaní a překladům.

František Marek zemřel ve věku nedožitých 74 let ve čtvrtek 9. července 1987 v Jihlavě. Hrob manželů Markových je na jihlavském Ústředním hřbitově.

František Marek byl člověk neobyčejně bohatých odborných i obecně kulturních zájmů a širokého rozhledu, navíc pracovně velmi činný a neúnavný. Jedním z jeho charakteristických rysů byla vynikající znalost cizích jazyků. Ovládal latinu, angličtinu, němčinu a francouzštinu, částečně také italštinu a ruštinu.

At' už ho jeho pracovní povinnosti zavedly kamkoli, vždy se poměrně rychle etabloval v místních intelektuálních kruzích, a pokud mu to bylo umožněno, zapojil se do nejrozličnějších kulturních aktivit. Před válkou byl členem filosofického spolku v Brně, v letech 1946–1952 v Litoměřicích organizoval duchovní společenství lidí (filosofů, spisovatelů, řeholníků atd.), kteří se obávali nástupu komunistické moci. Patřil rovněž k okruhu lidí blízkých Janu Masarykovi, přátelil se s Janem Zahradníčkem (čelným představitelem moderní

české katolické poezie), mezi jeho přátele patřili i příslušníci předních českých šlechtických rodů – Zdeněk hrabě Šternberk, rodina knížat Schwarzenbergů apod. V šedesátých letech v Jihlavě spolupracoval mimo jiné i s místními archiváři a muzejními či vlastivědnými pracovníky. Dle některých zdrojů provázal Grahama Greena při jeho návštěvě Československa.

Okruh jeho odborných a kulturních aktivit je vskutku pozoruhodný. Všichni pamětníci, kteří se s ním setkali, ať již jako spolupracovníci či žáci a studenti, na Františka Marka vzpomínají jako na člověka velmi vzdělaného, pracovitého, kultivovaného a otevřeného, který významně ovlivnil jejich duševní život.⁹

⁹ Dokladem tohoto tvrzení – vedle vzpomínek sepsaných pro tuto publikaci – je i zachycení osobnosti Františka Marka v autobiografickém díle Ivana Klímy *Moje šílené století* (nakladatelství Academia, Praha 2009). František Marek byl krátce třídním učitelem a angličtinářem Ivana Klímy, v jehož autobiografii se osobnost učitele Marka zmiňuje hned na několika místech (viz str. 135–137, 140–141, 154 a 166). Krátké úryvky jsou v naší monografii uvedeny na straně 54–57.

Literární, odborná a pedagogická činnost dr. Marka

Nyní již přejdeme k tomu, čím je pro nás, kdo jsme měli možnost seznámit se s jeho životem a dílem, dr. František Marek významnou a v jistém smyslu až fascinující osobností – totiž k jeho odbornému a literárnímu dílu.

Dr. Marek byl literárně a odborně činný po celou dobu svého aktivního života a rozsah a rozmanitost jeho činnosti vzbuzuje obdiv a úctu. Publikovat začal na konci třicátých let minulého století.

Během následujících více než čtyř desetiletí rozděloval svou tvůrčí energii a potenciál vcelku rovnoměrně do tří základních oblastí – do oblasti literární a překladatelské tvorby, do odborné a badatelské činnosti v okruhu nejrozumnějších humanitních oborů a do sféry pedagogického působení.

František Marek – literát

V této oblasti se projevil hned dvojí nesporný talent dr. Marka. Předně to bylo nadání umělecké, literární. S tím se pojily i rozvinuté jazykové schopnosti, které dokázal František Marek skvěle využít ve své překladatelské činnosti. Vlastní tvorba a početné překlady – to jsou dvě základní podoby literárního odkazu dr. Marka.

Pročítáme-li dnes jeho romány či povídky z historických dob, můžeme sledovat jeho umění vyprávět o dávných dějích. Svou pozornost soustředil především na období, ke kterému měl zřejmě zvláštní vztah – tedy období české renesance, resp. počátků novověku. Jeden z pravděpodobných důvodů tohoto zájmu lze hledat v Markově jihlavském pobytu a během této doby zrozeného zájmu o historii metropole Vysočiny a jejího okolí.

Jak známo, 16. století představuje v dějinách Jihlavy tzv. „zlaté století“, v němž toto město materiálně, ekonomicky i kulturně vzkvétalo. Zároveň to však byla doba vypjatých náboženských třenic a svárů, doba plná vnitřního napětí a pohnutých životních osudů mnoha tehdejších obyvatel Jihlavy. To všechno jistě jitřilo spisovatelovu fantazii a inspirovalo jeho představivost.

Není tedy nic podivného na tom, že právě zachycení různých jihlavských osobností, peripetií jejich životů i nejrůznějších dějů a událostí „zlatého století“ poskytovalo Markovi dostatečně široký prostor pro uplatnění jeho vypravěčského umění a literárního nadání.

Na druhé straně je třeba podotknout, že František Marek ve svých historických románech vždy ctil fakta a snažil se podat výrazně realistický obraz minulosti. Platí to zejména o jeho románu *Jeden život nestačí*, který byl teprve nedávno vydán z Markovy literární pozůstalosti.

S jihlavskou historií se pojí i jeden z nejvýznamnějších překladatelských počinů dr. Marka. Během svého pobytu v Jihlavě publikoval pozoruhodnou knihu vzniklou z jeho spolupráce s místními muzejními a vlastivědnými pracovníky, především pak s archivářem dr. Hoffmannem.

Tuto rozsahem nevelkou (celkem 124 tiskových stran) knížku pod názvem *Jihlava ve verších staletí* vydalo v roce 1960 Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě. Antologii z poezie věnované přeslavnému městu Jihlava či v Jihlavě vzniklé sestavil, vybrané ukázky z latinského a staroněmeckého jazyka přeložil a poznámkami opatřil dr. František Marek ve spolupráci s dr. Františkem Hoffmannem.

Ač nevelká rozsahem, tvoří tato antologie krásný doklad toho, jak lze vhodným a přiměřeným způsobem vyjádřit vřelý vztah k určitému místu a jeho bohaté historii.

Antologie obsahuje celkem patnáct ukázek či výňatků z básnických skladeb reprezentujících období od počátku čtrnáctého století až do poloviny století devatenáctého. Každá ukázka je provázena zasvěceným úvodním výkladem a vysvětlujícími poznámkami. Před čtenářem této pozoruhodné antologie tak defilují zajímavé postavy jihlavské kulturní his-

torie a jejich básnická díla – namátkou vzpomeňme *Chvalozpěv na město Jihlavu* z roku 1418, jehož autorem snad byl Urban Matějův z Potěh, nebo *Elegia in insignia celeberrimae nobis Iglaviae* (*Elegie ve znamení nám nejproslulejší Jihlavy*) z roku 1588, kterou sepsal Caspar Stolshagius, anebo nadmíru zajímavou *Píseň jihlavských formánů*, *Tovaryšskou píseň* či humorná jihlavská čtyřverší ze 17. století.

Prostě a krátce řečeno: je to dílko, které každému zvědavému čtenáři umožní nahlédnout do bohaté kulturní historie a duchovního světa dávných obyvatel Jihlavy a jejího okolí. A nejen to, zároveň přesvědčivě dokládá šíři a bohatost intelektuálních schopností a zájmů svého sestavovatele a předkladatele.

Nebylo to však jen a pouze jihlavské „zlaté století“, které poutalo pozornost spisovatelovu. Renesanční epocha ho zajímala v mnoha dalších souvislostech a vábily ho osudy řady jiných postav této doby, jak o tom dostatečně svědčí jeho román o jednom z nejznámějších alchymistů doby pozdní renesance Edwardu Kelley. (Jen na okraj poznamenejme, že například vydání tohoto románu v nakladatelství Mladá fronta provázely leccaké obtíže a překážky, které autor jen s námahou a značným úsilím překonával.)

Dostatečnou míru široce zaměřeného literárního talentu osvědčil dr. Marek i v úplně jiné oblasti literatury – totiž v tvorbě pro dětské čtenáře. Příkladem budiž jeho soubor tří povídek pro mládež pod názvem *Tajemství duté vrby*.

Zcela samostatnou a výraznou součástí Markova literárního odkazu pak tvoří překlady velkých děl světové literatury. Dr. Marek využíval především svých vynikajících znalostí anglického jazyka a literatury. Překlady děl takových velikánů, jakými byli J. Swift, H. Fielding, W. Thackeray či L. Sterne, zařazují Marka mezi naše významné překladatele minulého století.

Stejným způsobem však byl dr. Marek schopen pracovat i s německy psanou literaturou. Jeho překlad výboru z povídek Gustava Meyrinka publikovaný pod názvem *Černá koule* byl například vydán už ve třech vydáních (1967, 1986 a 1990). V této souvislosti je potřebné připomenout, že Marek věnoval také velkou pozornost dílům německy píšících autorů pocházejících z Jihlavy. Zejména to byla próza i básně Louise Fūrnerberga¹⁰ a práce Ernsta Sommera.

O neutuchajícím zájmu Františka Marka o literární tvorbu, zejména anglosaskou, svědčí i písemná pozůstalost, v níž se dochovaly portréty a medailony různých anglických autorů a také překlad jedné skladby George Gordona Byrona (*Kain*).

¹⁰ Například překlad básnické sbírky L. Fūrnerberga *El Šat* (editorkou byla Petra Knápková) byl ovšem vydán teprve nedávno shodou poměrně nahodilých okolností. Viz závěrečný soupis prací.

František Marek – humanitní učenec

Dr. František Marek absolvoval studia oboru filosofie na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Filosofie a její dějiny také určitým způsobem prolínají veškerou jeho odbornou činností, byť se jistě necítil nějak vysoce specializovaným filosofem či historikem filosofie. Nicméně tituly některých prací dochovaných v pozůstalosti (*Filosofický deník*, *Filosofie svobody a beznaděje*) svědčí o tom, že ani v tomto směru dr. Markovi schopnosti a nakonec ani ambice nescházely.

Na dějinách evropského filosofického myšlení ho zajímala především témata, která hraničila s jinými obory humanitních věd. Příkladem budiž Markova velice obsáhlá, v pozůstalosti dochovaná studie o problematice pojetí duše a duševna v dějinách evropské filosofie. Zdá se, že pro autora bylo tematizování různých filosofických konceptů psychična důležitým předpokladem pro pochopení základních principů jiné oblasti lidského vědění – totiž věd psychologických.

Stejně tak je možno sledovat jeho úsilí o vyrovnání se s určitými psychologizujícími tendencemi v nedávno z pozůstalosti publikované studii *O psychologické povaze snu*. Otázky duševního života lidského jedince zajímaly a přitahovaly mysl dr. Marka i v jiných aspektech, například s ohledem na náboženskou víru a náboženství jako takové. V jeho literární pozůstalosti se dochovala dosti objemná studie o psychologii náboženství.

Právě tato hraniční témata často přiváděla Františka Marka k následným zkoumáním psychologickým, sociologickým, sociálně psychologickým aj. Je třeba si také uvědomit, že v době Markových studií to byly obory ještě poměrně nové a způsoby zkoumání lidské individuální a sociální existence byly neotřelé, zajímavé a atraktivní. (A to navzdory tomu, že později, ještě v padesátých letech minulého století, byly v českém prostředí takové obory odsouvány na okraj a oficiálními místy označovány za buržoazní pavědy.)

Navíc podobné analýzy spojené s úvahami, které bychom dnes nazvali politologickými či ideologickými, pomáhaly Markovi k orientaci ve velmi spleťtých a traumatizujících historických událostech českých dějin dvacátého století – především to bylo fašistické a nacistické hnutí a posléze nacistická okupace Československa v letech 1939–1945, ale stejně tak i události poválečné. Ty vyvrcholily v únorových dnech roku 1948 komunistickým převzetím moci v našem státě.

Problémy společenského vývoje se Marek pokoušel zkoumat z rozmanitých úhlů. Velmi originální je například jeho nedávno vydaná studie o propagandě a jejích psychologických aspektech (*Psychologie propagandy*¹¹).

¹¹ Viz soupis Markových prací v závěru této monografie.

V souvislostech s únorovým komunistickým převratem v roce 1948 se Marek dokonce pokusil o ještě obecnější a zároveň pronikavější přístup k otázkám vývoje lidské společnosti, který měl až prognostický či futurologický charakter. Nechme zaznít přímo jeho slova:

„Pojetí společnosti jako každého člověka je ovšem nejenom dokonalejší a spravedlivější, ale i obtížnější než jakékoliv pojetí ideologické, jež si generalizuje a zabsolutňuje nějakou částečnou pravdu a částečnou skutečnost. Cesta k takovéto osobnostní společnosti nemůže být cestou násilí a diktátu, neboť má předpoklady nejen vnější, ale i vnitřní. Má-li být každý člověk plně člověkem, skutečnou lidskou bytostí, musí nastat naprosto reálná demokratizace společnosti a musí se neustále zvyšovat vzdělanostní a etická úroveň všech jedinců.“¹²

Tato slova napsal dr. František Marek před více než šedesáti lety a vtělil je do práce, která se dochovala v jeho pozůstatosti. Je to stat' „Osobnostní společnost (Personalismus)“¹³, na níž autor pracoval uprostřed vřavy dějinných událostí v roce 1948. Výše uvedená slova se jeví nejen jako výborné vystižení smyslu a významu této jedné dílčí stati, ale především jako slova formulující jádro a těžiště odborných snah a teoretického úsilí Františka Marka v oblasti humanitních věd.

¹² Citováno dle Marek, F.: *Osobnostní společnost (Personalismus)*, In Hemelík, M.: Vize „osobnostní společnosti“ (Poznámky na okraj první publikace jedné pozoruhodné práce z dějin českého filosofického myšlení XX. století), *E-Logos*/2007.

¹³ Kromě vydání uvedeného v předchozí poznámce byla tato stat' publikována ještě jednou v roce 2009.

Jak jsme už řekli, odborné či teoretické zaměření našeho autora bylo velice široké a různorodé. Nicméně přes všechnu šíři a rozmanitost nelze než konstatovat, že dr. Marek své teoretické úsilí vždy koneckonců koncentroval na jedno základní téma – totiž na téma jedinečného člověka a jeho materiální a duchovní aktivity. Soustředoval svou pozornost na člověka jako konkrétní bytost, na člověka živého, na člověka, kterého nelze nikdy postihnout pouze obecnými pojmy a úvahami o jakoby nezávislých a abstraktních entitách pojmů vztahujících se ke kolektivitám.

Na tomto místě bude, zdá se, vhodné připojit následující poznámku: Je-li možné něco takového označit za vskutku humanistický přístup, pak bylo teoretické úsilí dr. Marka v nejvyšším či nejhlubším smyslu humanistické. Bylo to teoretické pojednávání o humanismu jakožto humanismu „každého člověka“, humanismu každé skutečné a konkrétní lidské bytosti.

Budiž to doloženo i tím, že dr. Marek nerealizoval tento přístup pouze v rámci humanitně orientovaných disciplín. Byl si velice dobře vědom toho, že v takovém pojmání lidského individuálního a kolektivního bytí nelze ponechávat stranou kulturní a duchovní aspekty, a to nejen v jejich současných, ale také historických podobách.

Bez nadsázky lze konstatovat, že dr. Marek pěstoval kulturně historická bádání (a to zejména v regionálním kontextu) s velikou láskou a pílí. Právě v této oblasti mohl naplno uplatnit

své přirozené vlohy k důkladné, svědomité a pečlivé badatelské činnosti. Nikoli náhodou se v místech, kde pobýval a pracoval, stávali záhy jeho nejbližšími spolupracovníky archiváři a vlastivědní pracovníci.

Již jsme připomněli, jak intenzivní byla Markova spolupráce s dr. Hoffmannem (a dalšími archiváři) z Okresního archivu v Jihlavě. Plodem této činnosti se pak staly dosud ojedinělé studie z kulturní historie Jihlavy. Například Markova práce o jihlavské vyšší humanistické latinské škole (ta náležela ve druhé polovině 16. století k nejvýznamnějším školským institucím Českého království) patří již téměř padesát let k základním informačním zdrojům, které nemůže pominout žádný vážný zájemce o dějiny jihlavského „zlatého století“.¹⁴ V soupisu prací, který je zařazen na závěr naší monografie, jsou uvedeny ještě další významné studie, které dr. Marek napsal během svého jihlavského pobytu.

Neplatí to ovšem pouze pro Jihlavu, podobný zájem o místní historii projevil František Marek i na jiných místech Čech a Moravy, kde pobýval a pracoval. Hodně času a úsilí věnoval regionálnímu historickému a kulturologickému bádání a vlastivědné práci v době svého působení v Ústí nad Labem. I tady jeho práce přinesla pozoruhodné výsledky. Přes nepřítelů mocných politických míst se mu nakonec podařilo

¹⁴ To byl také hlavní důvod toho, že se představitelé Vysoké školy polytechnické Jihlava rozhodli pro její nové vydání. Viz titul *De vita scholastica aneb O životě ve školách* v závěrečném soupisu Markových prací.

vydat dva díly dodnes velice ceněných *Severočeských kulturních kapitol*. Jde o pozoruhodný soubor krátkých kulturně historických studií, portrétů a medailonů významných osobností, které se svým životem či dílem vztahovaly k severočeskému regionu.

Kromě toho vytěžil dr. Marek ze svého severočeského pobytu i další zajímavou monografickou studii. V roce 1983 vydal v Severočeském nakladatelství monografii o Mistru Pavlu Stránském ze Záp, autoru slavného pojednání *Respublica Bojema (Vypsání vsí obce Království českého)*, vydaného v Leidenu v roce 1645, a jedné z vůdčích postav české protestantské pobělohorské emigrace, jenž byl dlouhá léta před emigrací znamenitým učitelem na městské škole v severočeských Litoměřicích.

V úvodu jsme řekli, že byl rovněž vynikající lingvista. Jazyk, řeč, rétorika apod. – to byla další oblast Markova odborného zájmu. Dokládají to jeho nejružnější příležitostné studie publikované i pouze dochované v pozůstalosti.¹⁵ Úzce to souviselo s třetím okruhem Markova odborného působení, totiž s jeho pedagogickou činností, jejíž hlavní náplní byla výuka anglického jazyka. (V pozůstalosti se dochovala objemná složka nejružnějších přípravných materiálů věnovaných právě výuce anglického jazyka a literatury.)

¹⁵ Opět odkazujeme na soupis Markových prací v závěru této monografie.

František Marek – pedagog

Pokud mu to bylo komunistickými úřady dovoleno, věnoval se dr. Marek pedagogické činnosti na středních a vysokých školách v různých místech Čech a Moravy.

Původně se zřejmě hodlal zabývat výukou těch oborů, které vystudoval na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Kdyby mu to bylo v plnosti umožněno a okolnosti to dovolily, jistě by těžil ze své rozsáhlé erudice a filosofického vzdělání a spolu s přirozeným pedagogickým talentem by to všechno využíval k tomu, aby poskytl širší studentské i laické veřejnosti možnost seznámit se s duchovním bohatstvím obsaženým v myšlenkách starých i nových filosofů a myslitelů.

Jako typický příklad této jeho snahy budiž uvedeno, že nedlouho po skončení druhé světové války sestavil spolu se Štěpánem Zapletalem *Filosofickou čítanku*. V kratičké předmluvě autoři napsali:

„Seznamovat se s filosofií pouze z příruček dějin filosofie je zajiště stejně nedostačující, jako poznávat poesii jen z dějin literatury. Proto jsme se pokusili vybrat z děl předních myslitelů takové stati, které jsou významnými mezníky v dějinách lidského myšlení, a sestavit z nich výbor, který by alespoň částečně nabídl soustavnou četbu původních děl. Proti popisným dějinám filosofie získává se tím velická výhoda: původní slovo filosofovo je živé.“⁴⁶

⁴⁶ Marek, F., Zapletal, Š.: *Filosofická čítanka. Velcí myslitelé*. F. Novák, Praha 1948, str. 5.

Tato slova jsou dokladem toho, jak hodlal dr. Marek orientovat své případné akademické působení.

Nicméně historické peripetie vývoje Československa po roce 1948 způsobily, že se dr. Marek musel přeorientovat na výuku jazykovou. Vynucenost tohoto kroku ovšem nic neubírala na tom, že měl pro takové pedagogické působení rozhodující předpoklady – umění a dar učit druhé a dokonalou znalost anglického jazyka a anglicky psané literatury. Právě jeho schopnosti předávat nejen znalosti a vědomosti, ale také vzbuzovat ve studentech zájem a jistou zanícenost a zápal, z něj vytvářely znamenitého a oblíbeného učitele. Bohužel znovu je třeba konstatovat, že ne vždy byly pro takové pedagogické působení vhodné objektivní podmínky.

Má-li být tento krátký informativní přehled literární a odborné činnosti dr. Marka úplný, musí být připojena ještě závěrečná poznámka:

Při vědomí toho, co všechno vložil do svých publikovaných prací, je o to více smutné konstatovat, že jiné texty se dr. Markovi nepodařilo publikovat. Důvody jsou zřejmé, pokud se seznámíme s jejich základními myšlenkami. Pravděpodobně působilo také to, že Markův bratr odešel již v roce 1947 do emigrace za maminkou a Marek sám byl mnohými vazbami spojen s kruhy považovanými tehdejším režimem za nepřátelské.

Nicméně celoživotní odborná i literární aktivita Františka Marka byla skutečně nebývalá, a proto není překvapivé, že zanechal objemnou písemnou pozůstalost. Její literárně uměleckou, resp. beletristickou část shromažďuje a zpracovává jeho rodina,¹⁷ k části odborné (zejména filosofické, psychologické a sociologické), stejně jako k odborným překladům, získal díky ochotě a pochopení rodiny přístup jeden ze spoluautorů této monografie. Proto je možno předložit její stručnou charakteristiku.

Písemná, resp. strojopisná pozůstalost dr. Františka Marka v podobě, která se dochovala, představuje soubor různou technikou psaných textů obsahující odborné stati nejrozličnějšího rozsahu i zaměření. Jedná se o tituly překladové (celkem 9 titulů) a tituly původních prací dr. Marka (celkem 19 titulů). Ve svém celku tvoří těchto 28 titulů respekt vzbuzujících více než 1500 strojopisných stran formátu A4.¹⁸

Co do svého obsahu reprezentuje odborná pozůstalost dr. F. Marka velice dobře šíří jeho zájmů, které byly orientovány především tzv. duchovědně, resp. do oblasti jednotlivých disciplín společenskovedního poznání, byť se často soustředily v první řadě do pomezních oblastí, v nichž se prolínaly zájmové okruhy nejrozličnějších sociálních věd.

¹⁷ Podle svého sdělení má pan Ing. T. Marek v úmyslu zpracovávat postupně pozůstalost svého otce a v budoucnosti některá dosud nepublikovaná díla Františka Marka vydat tiskem.

¹⁸ Přehled titulů je uveden v závěrečném soupisu prací dr. Marka.

Ve stručnosti se dá říci, že se práce dr. Marka týkají zejména těchto odborných okruhů: psychologie, sociální psychologie, psychologie náboženství, speciálních psychologických a sociálně psychologických témat a filosofických aspektů psychologie.

Kromě toho pak pozůstalost obsahuje více než deset medailonů či portrétů osobností z literární historie a dějin filosofie. Zároveň jsou v ní desítky stran písemných příprav pro výuku anglického jazyka a literatury.

Jeden ze spoluautorů této biografie, který spravuje odbornou část pozůstalosti dr. Marka, doufá, že díky jeho práci bude odkaz dr. Marka zachován i pro budoucí zájemce. Především je třeba seznamovat s tímto dílem širší veřejnost. Záměrem je postupovat ve dvou směrech:

- Předně připravit edičně odborné texty k publikování a hledat různé způsoby a možnosti jejich zveřejnění v tištěné či elektronické podobě. Do této doby se podařilo tímto postupem publikovat tři Markovy dosud nevydané práce.
- Díky pochopení vedoucích představitelů Vysoké školy polytechnické Jihlava se podařilo zřídit „Archiv PhDr. Františka Marka“, ve kterém by měly postupně být shromážděny a uchovávány všechny publikované i nepublikované Markovy texty spolu s dalšími materiály vážícími se k jeho životu a dílu.

Několik slov o významu osobnosti Františka Marka

Osobnost humanitního vědce a literáta Františka Marka a jeho tvůrčí činnost zapadá do celkového kontextu duchovního a kulturního vývoje české společnosti ve druhé polovině dvacátého století.

Je obecně známo, že česká vzdělanost a kultura byla ve zmíněné době (zejména od počátku roku 1948 a s krátkou přestávkou šedesátých let až do konce let osmdesátých) násilně a masivně tvarována vládou (a historickými okolnostmi víceméně vnucenou) marxisticko-leninskou a stalinistickou ideologií. Její dominance byla natolik mocensky zaštitěna a její působení tak silné a široce rozprostřené, že rozlišit v poněkud zakaleném proudu prefabrikovaných myšlenek a frázovitých formulací, kterými se to v oficiálních podobách kultury, vědy a umění jen hemžilo, něco, co by bylo původní, nezasažené, tj. uchovávalo si originalitu a svěžest samostatného myšlení, je opravdu obtížný úkol.

Na druhé straně mnozí ovšem nebyli ochotni stát se součástí tohoto proudu, a to i s vědomím mnoha rizik a nebezpečství (profesních i individuálně lidských), které s sebou takové rozhodnutí neslo. Často to byli právě takoví lidé (mezi něž dr. Marek rovněž náležel), kteří v jistém smyslu reprezentovali skutečnou národní vzdělanost a kulturnost, byť jim bylo mnohdy mocenskými zásahy znemožňováno veřejně se projevit.

Je ovšem pravda, že v souvislosti s tím, jak se uvnitř tzv. tábora míru a socialismu postupně rodily krizové momenty a náznaky systémové dysfunkce, začala se také tuhá ideologická sevření poněkud uvolňovat a šedesátá léta minulého století pak byla ve znamení částečně rozrušeného monobloku mocenské ideologie naplněna najednou se objevivšími možnostmi a příležitostmi. I v tom může být postava dr. Marka typickým příkladem člověka, který v maximální možné míře využíval nabídnuté možnosti.

Bohužel, netrvalo to příliš dlouho (v zásadě ani jedno desetiletí) a mocnější ideologové opět vytvořili sevřené šiky na obranu čistoty zcela dogmaticky pojímaných „idejí“. Závan čerstvého vzduchu nových filosofických myšlenek a neotřelých literárních či uměleckých přístupů byl rychle nahrazen přísnou regulací toho, co bylo veřejně dostupné, svoboda myšlenky a tvorby se opět stala spíše interní záležitostí toho kterého autora.

František Marek patřil k těm výjimečným osobnostem, které i přes mnohé překážky a nepřízeň mocných dokázaly nést a předávat „pochodeň vzdělanosti“ všem těm, kteří byli dostatečně otevření a vstřícní.

Zvláštní význam má práce Františka Marka pro Jihlavu a jihlavský region. Přestože Markovi nebylo dopřáno příliš dlouhé působení v našem městě, dokázal této doby využít způsobem, který v jihlavské historii zanechal nesmazatelné stopy.

V jeho studiích je zachyceno mnohé z toho, co by jinak zůstalo skryto v archivních materiálech, co v sobě skrývají listiny, dokumenty a písemné památky, které jsou uloženy v archivních regálech a pro širokou veřejnost jsou nesnadno dostupné. Díky tomu se například každý zájemce o historii Jihlavy a jihlavského regionu může seznámit s nejrůznějšími detaily pozoruhodného historického fenoménu – totiž jihlavského humanismu 16. století.

Avšak vztah dr. Františka Marka k jihlavskému regionu a k metropoli Vysočiny neměl pouze tuto odbornou stránku. Byla tu i stránka osobní, individuálně lidská. Ta byla spojena zejména s tím, že dr. Marek působil v Jihlavě na Pedagogickém institutu a ve své době patřil k významným, váženým a oblíbeným členům učitelského sboru této vysokoškolské instituce. Při svém působení navázal mnoho přátelských vztahů a kontaktů a zapojil se tak do okruhu osobností, které na přelomu padesátých a šedesátých let minulého století představovaly kulturní, duchovní a společenský život Jihlavy. V současné době již bohužel mezi námi není mnoho pamětníků těchto dob. O to více by mělo být Markovo jméno připomínáno. Jeho dílo tvoří dnes už cennou součást kulturních a historických tradic našeho města, a proto Františku Markovi náleží nepochybně mezi osobnostmi „učené Jihlavy“ trvalé a nezaměnitelné místo.

V samotném závěru připojme ještě doplňující a vysvětlující poznámku: Některé části díla Františka Marka již byly podrobeny kritickému hodnocení¹⁹, řada jeho prací, vydaných

i nevydaných, dosud na takovou analýzu a zhodnocení čeká. Jedním z důležitých přínosů naší informativní monografie by proto jistě mělo být podnícení zájmu o Markovy literární a odborné práce, které by v konečném důsledku vedlo k tomu, že tyto práce budou kriticky posouzeny a analyzovány jak v jednotlivých částech, tak i ve svém celku.

¹⁹ Ukázka dobového hodnocení překladatelské práce dr. Marka z pera Jaroslava Kolára je uvedena v naší monografii na str. 40–41. V dobovém tisku byly také pozitivně recenzovány dva díly Markových *Severočeských kulturních kapitol*. První publikace některých dosud neuveřejněných odborných prací dr. Marka jsou doprovázeny kritickými poznámkami a analýzami, jejichž autorem je M. Hemelík. (Viz seznam použité literatury.)

Ukázka z dobového posouzení práce dr. Marka

„Výbor poesie o středověké Jihlavě

Sborníček Jihlava ve verších staletí, uspořádaný Františkem Markem a vydáný Krajským nakladatelstvím v Havlíčkově Brodě (1960), přináší v pořadatelových překladech výbor z veršovaných latinských a německých skladeb od počátku 14. století do roku 1848. Při sestavování pozoruhodného, pečlivě komentovaného a sličně vypraveného sborníčku se různou měrou uplatňovala dvojí tendence: šlo o to ukázat, jak se Jihlava jevila středověkým literátům při pohledu „z vnějška“, ale hlavně se překladatel snažil dokumentovat význam Jihlavy jako lokálního kulturního centra, v němž se v důsledku bohatství města, čerpaného ze stříbrných dolů, značně rozvinul i domácí kulturní ruch.

[...]

Všechny skladby výboru jsou pro orientaci čtenáře uvedeny stručnými úvodky obsahujícími základní historické, literární a kulturně historické údaje; zároveň tyto úvodky kompozičně stmelují všechny ukázky a tvoří výkladovou páteř procházky literární minulostí Jihlavy, prohloubené výtvarným doprovodem Gustava Kruma.

[...]

Pořadatelovy překlady ukázek jsou úspěšné zejména u německých a latinských skladeb psaných přízvukným veršem, hlavně v mladších památkách; v úryvku z kroniky Otokara Štýrského si překladatel snad až příliš vypomáhal přesahy a lidovými obraty a výrazy, nesourodnými s charakterem skladby (radostí byl vedle sebe, vyšperčená). Překlad

časoměrných latinských veršů považují za méně zdařilý: přízvukný překlad dostatečně nevyznačuje rytmický půdorys elegického disticha a překlad proto na mnoha místech vyznívá jako próza.

Třebaže je sborníček Jihlava ve verších staletí určen především k tomu, aby upoutal široký čtenářský okruh a seznámil jej s málo známými oblastmi literárního tvoření a neklade si proto naukové cíle, stává se přece jen díky znaleckému uspořádání a výkladu vítaným podnětem k novému zamýšlení nad řadou teoretických a historických otázek zásadního významu: vztah lokálního kulturního centra k celonárodní kultuře v různých historických obdobích, vztahy mezi českým a německým písemnictvím na našem území a osobité rysy německého písemnictví u nás určené vztahem k domácímu společenskému prostředí jsou z nich nejvýznamnější.“

Výňatky z recenze Jaroslava Kolára, uveřejněné ve *Vlastivědném sborníku Vysočiny*. (Oddíl věd společenských. Sv. IV, Krajské nakladatelství, Brno 1961, str. 151–153.)

Ze vzpomínek na dr. Františka Marka

Osobní vzpomínky člena rodiny

První skutečné (nemiminkovské) vzpomínky mám už z Litoměřic, kde se v našem bytě scházela společnost, o které jsme sice jako děti mnoho nevěděli, nicméně nás maminka varovala, abychom o ničem a nikde nemluvili, protože by „tatínka zabili, ji zavřeli a nás dali do dětského domova“. Táta mě také v době procesu se Slánským přivedl k rádiu (bylo mi asi 6 let), kde byl přenos z procesu, a chtěl, abych si tento zážitek zapamatoval pro pozdější léta.

Po přestěhování do Moravských Budějovic jsme se sestrami chodívali večer hlídat do zahrady, když táta poslouchal Hlas Ameriky. Otce jsme vídávali nejčastěji u psacího stolu, když pracoval na překladech – tu a tam nás zapojoval do hry tím, že se s námi radil při překládání specifických anglických frází či slovních hříček.

Méně zábavné bylo, že nás nutil, abychom se učili cizí jazyky. Faktem je, že jsem v patnácti letech mohl číst v angličtině dobrodružné knížky (dnes už by mi to bohužel moc nešlo). Z té doby moc rád vzpomínám na časté podvečerní procházky po jaroměřické výpadovce, kdy mi tatínek hodně vyprávěl o historii i současnosti, o literatuře, zemích, které navštívil, a hlavně o lidech – jací jsme, proč takoví jsme, a jací bychom vlastně měli být.

Když jsem studoval v Praze a navštívil rodiče v Jihlavě a později v Ústí nad Labem, otec mi večer nenápadně bral z tašky skripta – nebo si něco sám sehnal – a pročítal je v noci, aby si se mnou mohl druhý den o některých tématech povídat. Po mamčině předčasné smrti začal stárnout rychleji, ale tím více se zajímal o to, co dělám, a byl rád, když viděl, že se mi práce začíná po určitých problémech dařit.

Táta nás nikdy nebil a nekřičel na nás. Jednou v životě mne, poté, co jsem se někde zachoval opravdu špatně, ohodnotil slovy – chováš se jako vůl. Neumím ani popsat, jak mě to pálilo a jak jsem stál o to, aby k takovému prohlášení neměl už nikdy důvod.

V každém případě byl pro mne tatínek nejen rodičovská autorita, ale také veliký životní učitel, se kterým jsem se radil celá léta, a to i když už zde fyzicky nebyl. Vlastně se s ním občas radím dodnes, kdy jsem se na stará kolena ještě ke všemu stal také učitelem.

Sepsáno 7. ledna 2013 v Praze-Kolovratech.

Ing. Tomáš Marek, nar. 23. března 1945

Pár vzpomínek spolupracovníka

Jiří Rambousek

PhDr. František Marek působil na stejné katedře bývalého Pedagogického institutu jako já a byl to kolega, k jehož osobnosti i znalostem jsem pociťoval – snad to nebude znít jako prázdné klišé – opravdovou úctu. Nebyl jsem jeho blízký přítel, o jeho soukromí a dřívějším životě vím málo, ale spojovaly nás společné zájmy – literatura a vztah ke kulturní minulosti Jihlavy.

K mému prvnímu setkání s Františkem Markem, o generaci starším než já, došlo někdy v září 1962 na poprázdňinové schůzi zmíněné katedry filologie, na niž jsem po působení na gymnáziu v Jablonci nad Nisou nastoupil jako nový člen – odborný asistent pro dějiny české literatury. Na Markovi mě na první pohled upoutaly přirozeně zkadeřené bílé vlasy a vyrovnaný, laskavý úsměv. Z pečlivého oblečení se dalo tušit, že František Marek má rád pořádek. Později jsem si uvědomil, že i jeho rukopis je spořádaný a úhledný.

Když jsem pak Františka Marka poznal blíže, uvědomil jsem si, že jeho hlavní charakterový rys je skromnost. Tehdy, v roce 1962, už měl za sebou několik vynikajících překladů, mj. Fieldinga, Thackeraye a Sternovu *Sentimentální cestu po Francii a Itálii*, ale nikdy sám a ze svého podnětu nemluvil ani o svých překladech, ani o vědeckých studiích, které uveřejnil. O své práci se rozhovořil, až když jsme se znali lépe. Přitom

překládat například klasika anglické literatury Laurence Sterna je obtížný úkol. Sterne toho napsal poměrně málo (jeho hlavní dílo *Život a názory blahorodého pána Tristrama Shandyho* přeložil do češtiny Aloys Skoumal), ale otevřel evropské próze nové cesty: povídal si se čtenářem, přeskakoval od tématu k tématu a zase se vracel, pohrával si s významy slov a latinské citáty se střídaly s narážkami na antické mýty a bibli, nebo na díla starších autorů či výtvarných umělců. V Sentimentální cestě jsou navíc četné promluvy a někdy i celé odstavce napsány francouzsky. Markův překlad provázejí i pečlivě zpracované poznámky, v nichž jsou francouzské věty přeloženy.

Pokud jde o mne, vpravit se do role vysokoškolského učitele vyžadovalo čas a důkladné přípravy. Byly i potíže s bydlením, a tak jsem zprvu nevěděl, že jeden z mých kolegů majících na starosti výuku západních jazyků je vynikající překladatel a autor vědeckých studií. Kdo je František Marek, jsem si v plné míře uvědomil, teprve když jsem si ve společenskovědním sborníku jihlavského Pedagogického institutu z roku 1962 přečetl Markovu stat' o jihlavském humanistickém gymnáziu a jeho studentech, přetištěnou nedávno znovu v publikaci Vysoké školy polytechnické Jihlava *De vita scholastica aneb O životě ve školách*.

K významným pracím vzniklým v době Markova působení na jihlavském Pedagogickém institutu patří brožura *William Shakespeare a jihlavská divadelní tradice*, vydaná s dobovým ilustračním doprovodem v roce 1964 jihlavským Okresním ar-

chivem. Podtitul brožury zněl *O prvním Čechu, který viděl divadlo Zeměkouli*. Jediným Čechem, který prokazatelně navštívil představení v Shakespearově divadle The Globe a zanechal o tom ve svém latinském deníku písemný záznam (aniž uvedl, kterou Shakespearovu hru zhlédl), byl bývalý žák jihlavského humanistického gymnázia Zdeněk Brtnický z Valdštejna, „pán na Brtnici, Sadku a Moravských Budějovicích“. Zdeněk Brtnický, který později krutě doplatil na to, že se přiklonil ke stavovskému povstání, vystupuje jako jedna z postav i v Markově posledním beletristickém díle, „jihlavském románu“ *Nestačí život jeden*. Ke své statí připojil Marek i anglické resumé *The Only Czech Who Saw Shakespeare's Theatre*. Napsal jsem tehdy o Markově shakespearovské knižičce stručný článek a poslal ho do Literárních novin, ale redakce mou zprávu bůhvíproč neotiskla, ačkoli Markova stat' bezesporu byla originálním příspěvkem do tehdejších celosvětových oslav 400. výročí narození geniálního alžbětinského dramatika.

Vzpomínám, že v době, kdy tato Markova stat' vyšla, jsme se s Františkem bavili o obtížích při obstarávání zahraniční odborné literatury, ale i starších českých knih, například děl T.G. Masaryka, které nebylo možno vypůjčit, protože byly vyřazeny ze všech veřejných knihoven. Zmínil jsem se při tom o své oblíbené knize *Cesty sebevzdělání*, kterou v roce 1943 vydal národohospodář a politolog Josef Macek. Po únoru 1948 Macek opustil republiku a působil pak v USA jako profesor univerzity v Pittsburghu. Na odpočinku žil v Kanadě. V *Cestách sebevzdělání* popisuje své dobré zkušenosti

s inteligentními antikváři a knihkupci, kteří si byli vědomi, že jsou významnými spolupracovníky „*na kultuře národní i světové*“. Marek mi potom vyprávěl o svém obdobném zážitku z let první republiky: jak jako student sháněl v původní francouzské verzi spisy nějakého filosofa, snad Augusta Comta, a jak mu je bez problémů objednal a rychle dodal majitel malého knihkupectví v rodných Moravských Budějovicích.

V té době se Marek také při jednom rozhovoru zmínil o tom, že za okupace v Praze ilegálně pracoval ve skupině mladých sociologů, v níž byl i pozdější čelný představitel komunistické strany a ministr školství a kultury Čestmír Císař. Připravovali už organizaci kulturního a vědeckého života po osvobození. Po válce byl Císař krátce sekretářem Sociologického ústavu a pak celá léta pracovníkem ústředí komunistické strany. Císař byl reformní „dubčekovský“ komunista, který se jako jeden z prvních stranických funkcionářů v šedesátých letech znelíbil tehdejšímu stalinistickému prezidentu Novotnému. Já jsem mohl Markova slova doplnit vzpomínkami z dob studií, kdy nám tehdy ještě zcela pravověrný dr. Císař přednášel na pražské filosofické fakultě o marxistickém pohledu na vývoj společnosti. Jeho podpis mám ve svém indexu a na kolokvijním vysvědčení ze studijního roku 1948–1949. Po listopadu 1989 vyšly Císařovy obsáhlé memoáry.

V roce 1964 se studenti Pedagogického institutu rozhodli vydat malý, reprograficky rozmnožený almanach poezie a vyzvali k součinnosti i své učitele. Almanach, který uspo-

řádali Josef Domkář, Jaroslav Fencel a Josef Havlík, se jmenoval *Okna ven a okna dovnitř*. Z pedagogů přispěli Josef Domkář, Jaroslav T. Fencel, Antonín Mrvka, František Marek a Ludvík Pokorný, který v almanachu otiskl několik zdařilých překladů z německé poezie. František Marek má v almanachu tři básně, jež patří v celém sešitku k nejlepším – Předjarní, Okamžik a Diagonála světonápravy. Pozoruhodná je zejména úsečná Diagonála světonápravy, připomínající poetiku Miroslava Holuba: „*Skrčenec nespí / bez tváře se tváří / larva. Tiká čas. / Enzymy šílí / nedočkavostí / díla. Zraje kvas. / / Vírem se zvedá smetí. / Neb prostorem letí / diagonála.*“ Básně nejsou datovány, takže nevíme, kdy vznikly, ale když se Alois Šimka v době naší práce na *Literárním místopisu okresu Jihlava* ptal Františka, zda píše také básně, odpověděl, že verše psával v mládí, nyní už je pouze překládá. Nejcenějším a nejhodnotnějším Markovým básnickým výkonem z doby, kdy působil na jihlavském institutu, je kniha *Jihlava ve verších staletí*. Jsou to překlady z latiny a staré němčiny. Verše, které si Marek vybral k překladu, vznikly v dlouhém časovém rozmezí, od čtrnáctého století do poloviny století devatenáctého. Jak jsem už jednou napsal, tato knížka by rozhodně měla vyjít znovu.

Na konci studijního roku 1963–1964 jihlavský Pedagogický institut zaniká, i když jak dálkové, tak interní studium včetně zkoušek a promocií dobíhá ještě několik let. Já jsem odešel do Brna, František Marek zakotvil v Ústí nad Labem. I tam rozvinul bohatou publikační činnost, otiskl řadu vědeckých studií a vydal dvoudílné *Severočeské kulturní kapitoly*. A i tam byl

oblíbeným pedagogem, který byl náročný, ale se studenty jednal přátelsky – jako se sobě rovnými partnery. V té době jsme se vídali zřídka, především o letních prázdninách. V Markově monografii o Pavlu Stránském ze Zapské Stránky mám však autorovo věnování s datem 13. dubna 1983. Dnes už nevím, kde a jak jsme se toho dne setkali, či zda mi svou knížku poslal poštou. Monografie *Pavel Stránský* vyšla v Severočeském nakladatelství v Ústí v ediční řadě Postavy a události. To, co Marek cituje z Rybova překladu Stránského latinského spisu *O státě českém*, se v podmínkách normalizace a sovětské okupace (ačkoliv to bylo napsáno v 17. století) dalo číst jako varování, že Češi nadlouho nesnesou cizí nadvládu a nezapomínají na prohry a bezpráví. „Čech,“ cituje Marek ze Stránského kapitoly o české národní povaze, „*nesnáší přísnější kázeň a obzvláště porobu, pocit křivdy těžko odkládá z mysli* ([a]...) *ke nepřátelství se stejně pomalu odhodlává, jako je pomalu odkládá*(...)“.

Když se František Marek jako důchodce vrátil na Vysočinu, vídali jsme se občas v době mé letní dovolené. Naposled jsem se s Františkem Markem setkal někdy kolem roku 1985, přesné datum už si nepamatuji. Navštívil jsem ho tehdy v jeho bytě na sídlišti Na Březinkách. Byla to doba, kdy jsme s Aloisem Šimkou dokončili dost narychlo dělaný, po večerech „uštrikovaný“ *Literární místopis okresu Jihlava*, který jsme odevzdali v dubnu 1984 a který dodnes patrně leží ve spodní zásuvce některého psacího stolu v jihlavské Městské knihovně, pokud ho ovšem někdo za těch víc než pětadvacet let nedal do sběru.

Pro tento slovník jsem ještě za Markova života a ve spolupráci s přítelem Aloisem Šimkou napsal svůj první medailon Františka Marka, druhý je v mém příspěvku na semináři jihlavské Vysoké školy polytechnické k 450. výročí vzniku humanistického gymnázia, konaném v červnu 2011, a v písemné podobě ve sborníku *Staleté kořeny a tradice jihlavského vysokého školství*.

Také druhý autor místopisu Alois Šimka se s Markem dobře znal. Byl v šedesátých letech zaměstnancem jihlavského Okresního archivu, řízeného tehdy historikem Františkem Hoffmannem, a Marek chodil do historické budovy v Hluboké ulici studovat prameny k dějinám Jihlavy. Později se Šimka odstěhoval za manželkou do Bratislavy a Jihlavu, kde si ponechal malý byt, navštěvoval jen občas. V době, kdy jsme pracovali na místopisu, zpravidla v Brně přerušil cestu, převzal ode mne nová nebo zredigovaná a brněnskou písárkou přepsaná hesla a teprve pak pokračoval v cestě do Jihlavy.

Právě o tomto místopisu jsme s Františkem mluvili při posledním setkání. Marek mi ukazoval kartotéku se svými materiály o Jihlavě a navrhoval, abychom spolu napsali o literární Jihlavě větší práci, buď soubor kapitol, nebo souvislý, chronologicky uspořádaný text. Z dob Pedagogického institutu si pamatoval, že jsem na téma „literární Jihlavy“ zadal několik diplomových prací. František však už v té době měl vážné zdravotní potíže a já jsem byl plně vytížen jak v zaměstnání, tak ve vedlejším pracovním poměru jako jazykový redaktor časopisu *Věda a život*, a tak žel ze spolupráce nic nebylo.

František Marek byl mimořádně pracovitý a svými odbornými i popularizačními pracemi zasáhl do mnoha oblastí – jeho články, stati, studie a knihy se týkají historie a literární historie, ale i translatologie, didaktiky cizích jazyků, fonologie a také filosofie, psychologie a sociologie. Kdyby u nás v únoru 1948 nedošlo k osudné politické změně, možná by se Marek věnoval převážně filosofii a politologii. Svědčí o tom jeho podíl na dvakrát vydané *Filosofické čítance* i starší práce, které z jeho pozůstalosti v posledních letech publikoval a uvedl do veřejné známosti Martin Hemelík. To málo, co z těchto raných prací znám (*Osobnostní společnost – Personalismus*), vzbuzuje dojem, že je psal moderní žák francouzských utopických socialistů. Jako by Marek pod vlivem vítězství nad fašismem zprvu věřil, že celý svět se napříště bude řídit racionálními důvody a humanistickými hledisky.

Při vši mnohostrannosti mají Markovy zájmy společného jmenovatele: je to literatura, kulturní historie a jazykověda, respektive cizí jazyky. Těžiště Markova významu je podle mne v jeho vynikajících překladech a zároveň také v talentu beletristickém, jehož důkazem jsou dva romány, knížka pro mládež a povídky publikované v denním tisku. Příznačné je, že Marek odešel na odpočinek jako odborný asistent, ačkoli by si byl po splnění příslušných formalit nepochybně zasloužil docenturu a profesuru. Lidem Markova profilu však minulý režim – zejména v humanistických oborech – docentury a profesury zpravidla nedával. Neměli na to dost dobrý kádrový posudek. Hodnota člověka se ovšem měří podle toho, co udělal, ne podle titulů. A Markův přínos ce-

lonárodní i regionální kultuře rozhodně není malý. Dnešek často jako by nevěděl o tom, co bylo vykonáno v minulém století, a už proto je dobře, že se Jihlava k odkazu Františka Marka vrací a připomíná jej.

Vzpomínky žáků na učitele Františka Marka

Lubomír Peltan

František Marek se mi spojuje s kulturním životem v Jihlavě první poloviny 60. let. V jihlavském muzeu se konaly přednášky pro veřejnost zaměřené k regionální vlastivědě a historii Jihlavy. Uskutečňovaly se v přízemí budovy před tehdejší knihovnou v upravené místnosti, která byla též příležitostně využívána pro pokračování školní výuky v návaznosti na prohlídky expozic. Zde jsem byl přítomen přednášce Františka Marka doplněné, jak bylo tehdy běžné, křídou napsanými časovými údaji seřazenými na školní tabuli.

Po několik let byl mým učitelem angličtiny spolu s mnoha dalšími, kteří docházeli do jazykových kurzů pořádaných v Domě kultury a techniky. V roce 1963, rok po návratu z vojenské služby a příchodu jako učitele na II. Základní devítiletou školu, jsem se totiž rozhodl znovu nastoupit do prvního ročníku. A nelitoval jsem. František Marek byl erudovaný znalec v oboru, učitel pečlivě vysvětlující látku a člověk širokého rozhledu.

16. ledna 2013

Spisovatel Ivan Klíma vzpomíná na Františka Marka v autobiografickém díle *Moje šílené století* (nakladatelství Academia, Praha 2009, str. 135–137).

„... než mohlo dojít k další rvačce, vstoupil do třídy další neznámý muž. (Naši profesori se teď neustále měnili.) Vyhlížel jako mírně prošedivělý gentleman z britských filmů, které se ještě donedávna hrály v kinech, a také nás oslovil bezvadnou angličtinou. Když z výrazu našich tváří usoudil, že mu nerozumíme ani slovo, dodal česky, že se jmenuje Marek, a jak vidíme, bude nás nejen učit angličtinu, ale bude zároveň naším třídním, což, jak ho informovali kolegové, je to nejhorší, co ho mohlo na této škole potkat. Potom otevřel třídní knihu, chvíli do ní se zájmem nahlížel a pak řekl: ‚Hleďme, hleďme! Kolegové nepřeháněli. Na to, že školní rok začal před pěti minutami, jste si opravdu pospíšili. Klímo a Richtře, vstaňte.‘ Chvíli si nás prohlížel. ‚Jsem povinen vás přísně potrestat. Ale nejdřív: co mi k tomu řeknete na svoji obhajobu?‘

Můj spolužák, jako obvykle, byl-li na cokoli tázán, zarytě mlčel.

‚Já jsem se nerval,‘ namítal jsem.

‚Jak tomu mám rozumět?‘

‚Byl jsem rván,‘ vysvětlil jsem.

Profesor se ušklíbl a vyzval nás oba, abychom se zase posadili. Pak na nás dlouho mluvil angličtinou, která nám připadala dokonalá, a proto jsme z ní nerozuměli ani slovu.

Příští hodinu, sotva se posadil za katedru, se nám svěřil: „To byste neuhodli, co mě potkalo. Paní, tedy teď soudružka ředitelka mě pověřila, abych se staral o sběr starého papíru, pravděpodobně i kostí a hadrů. Což se dalo čekat, jsem tu nový a navíc tou politicky prospěšnou činností můžu napravit své ničemné úsilí šířit jazyk imperialistů, válečných štváčů a Shakespeara. Nezbyvá mi, než abych i já vám poskytl podobnou příležitost, jak vykoupit hřích, kterého se trvale dopouštíte tím, že jste se rozhodli studovat.“

Chvilí se rozhlížel po třídě, kde zatím znal pouze dva darebáky, co se stačili porvat ještě dříve, než vůbec začal školní rok.

„Klímo,“ ukázal pak na mě, „řekl bych, že vy se nejen dopouštíte ohyzdných přčinů proti školnímu řádu, ale umíte si poradit i ve svízelné situaci. Myslím, že pro tuhle záslužnou činnost jste nejvhodnější adept. Jmenuji vás sběrovým referentem pro celou školu. Vy máte cit pro pasiva, takže si uvědomte: jste od této chvíle pověřen. You are put in charge.“ Ušklíbl se spokojeně a dodal: „Věřím, že ve funkci obстоjíte lépe než v té rvačce.““

(s. 140–141)

„Ve třídě jsme vždycky na začátku první hodiny hlásili, kdo chybí, často byl někdo nemocný a chyběl i celé týdny. Vše profesori pečlivě zaznamenávali do třídní knihy, na konci roku to bylo sečteno a uvedeno na vysvědčení. Několik dní teď chyběli i dva mí spolužáci, jedním z nich byl také orga-

nizátor nápodoby parlamentních voleb v naší třídě Polívka. Hlásili jsme oba chybějící, jak se patřilo, ale jednoho dne nám třídní oznámil, že je hlásit nemusíme, určitě mezi nás už letos nepřijdou. Hleděli jsme na něj udiveně, ale nic nám nevysvětлил, jen šel k tabuli a napsal: *It is better that ten guilty persons escape than one innocent suffers. (Sir William Gladstone)* Poznamenejte si, kdo máte zájem: *good, better, the best*. Jedná se – o jaké stupňování?

Když jsme na něho tupě zírali, vysvětlil: Jak by ti bystřejší pochopili, kdyby zrovna nechyběli: o nepravdivé!

O několik dní později přišla spolužačka, která bydlela ve stejné ulici jako Polívka, se zprávou, že oba naše spolužáky zatkl a obvinil je z nějakých hrozných protistátních zločinů.

Byl bych o tom rád věděl něco víc, ale všichni jako by se báli o tom mluvit.

Brzy nato zmizel také náš profesor kreslení. Byl původem Srb a zdržel se hlasování při nějaké rezoluci odsuzující ještě nedávno velkého syna pracujícího lidu Jugoslávie (nyní zrádného agenta imperialismu a vzteklého psa), jehož obraz mi na Prvního máje přikázali nést v průvodu. Náš profesor byl zřejmě jedním z mnoha titovských špiónů. Tak jeho zmizení aspoň zdůvodňoval náš spolužák, co byl na rozdíl ode mne opravdu v komunistické straně.

Profesoři se o svém kolegovi ani nezmnili, jako nám ostatně nesdělili svůj názor na nic z toho, co se právě dalo. Až na na-

šeho angličtináře, který si vybral Sira Gladstona, aby nás jeho prostřednictvím upozornil, že je lepší nechat deset provinilců uniknout než připustit, aby jeden nevinný trpěl.“

(s. 166)

„Potkal jsem tehdy v tramvaji svého učitele angličtiny Marka. Zeptal se mě, co studuji a jak mi to jde. Když jsem se zmínil o obsahu přednášek ze zahraniční literatury, poznamenal, že ho to nepřekvapuje. Pak dodal: Víte, Klímo, kdo chce zlomit svobodného ducha, zaútočí na vzdělanost. Proto Němci zavřeli vysoké školy a proto dnes velkým duchům spílají do kanibalů a matou pojmy a hodnoty. Cílem je podrýt vzdělanost v samém základu. Kdo chce opravdu vědět, musí zpátky ad fontem. Vám to nemusím překládat, vy jste se ještě učil slušnou latinu.“

Na svého učitele vzpomíná i Markův žák Pavel Jerie (citováno dle Šimka, A.: *František Marek. Polyhistorik a překladatel*. soukromý tisk, Jihlava 1996, str. 3):

„... výrazně přispěl nejen k intelektuální vyspělosti svých žáků, ale zejména k jejich zachování kontinuity české kultury a humanitně křesťanského myšlení v letech válečných i v období po roce 1948. Z jeho žáků dosáhli mimořádných profesních výsledků Ladislav Hejdlánek, Jakub Trojan, Jiří Jirásek, Karel Drbohlav a Radoslav Vočadlo.

Výrazně ovlivňoval naše myšlení, upozorňoval nás na knihy, z nichž mnohé byly už tehdy zakazovány, a býval iniciátorem mnohých diskusí, které demokraticky, ale suverénně – či suverénně demokraticky – řídil. Jeho komentáře byly nestranně kritické. V roce 1948 se mu ještě podařilo vydat Filosofickou čítanku. Jeho žáci ho mají v paměti jako laskavého, ale nesmlouvavého spravedlivého učitele, vždy zaujatého výkladem látky.“

Přehled vybraných děl Františka Marka²⁰

I. Díla publikovaná

Knižní publikace

Beletrie

1. *Tajemství duté vrby*, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1978, 167 str.
2. *Alchymista: román o životě Edwarda Kelleyho*, Mladá fronta, Praha 1981, 304 str.
3. *Nestačí život jeden*, Aldus, Jihlava 2010, 242 str.

(*Básník a labuť. (Román z dějin Jihlavy)*), nebylo publikováno jako knižní publikace, nýbrž jako příloha deníku *Jiskra*, listopad 1975 – únor 1976, 100 str.)

Odborné publikace

4. *Obloužená mysl aneb sny & propaganda* (Martin Hemelík uvádí dosud nepublikované statě Františka Marka), IF Press, Řím 2009, 121 str.

²⁰ Uvedený výběr z Markova díla nemá v žádném případě povahu dokonalé a precizně zpracované bibliografie, nýbrž je prvním pokusem o přehledný soupis prací dr. Marka, o kterých autoři publikaci získali potřebné informace. Vypracování úplné a vyčerpávající bibliografie díla Františka Marka je úkolem budoucnosti.

5. *Živé slovo řečníka a lektora*, Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, Jihomoravský kraj, Brno 1961, 38 str.

Historické a kulturně historické publikace

6. *Severočeské kulturní kapitoly*, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1974, 240 str.
7. *Severočeské kulturní kapitoly 2*, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1978, 264 str.
8. *Pavel Stránský*, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1983, 116 str.
9. *William Shakespeare a jihlavská divadelní tradice. (První Čech, který viděl divadlo Zeměkoule.)*, OkA, Jihlava 1964, 16 str.

Čítanky a antologie

10. *Filosofická čítanka. Velcí myslitelé.*, F. Novák, Praha 1948, 285 str. (Spoluautor Štěpán Zapletal.)
11. *Anglická čítanka pro gymnázia*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1976, 272 str.
12. *An Anthology of American Writing with a Survey of the History of the USA*, 1971.
13. *An Anthology of English Writing from Chaucer to the Present*, 1973.

Překlady

Odborná literatura

14. Robinson, J. T.: *Čestně o Bobu*, překl. F. Marek, Vyšehrad, Praha 1969, 144 str.
15. Whitehead, N.: *Matematika a dobro*, překl. F. Marek a L. Hejdánek, Vyšehrad, Praha 1970, 124 str
16. Wust, P.: *Nejistota a odbodlání*, překl. F. Marek, Vyšehrad, Praha 1970, 160 str.

Beletrie

17. Bonaventura: *Noční vigilie*, překl. F. Marek, Odeon, Praha 1978, 154 str.
18. Fielding, H.: *Amelie*, překl. F. Marek, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, 622 str.
19. Fielding, H.: *Tom Jones: příběh nalezence I. a II.*, překl. F. Marek, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha 1954, 998 str.
20. FÜRNBURG, L.: *Setkání ve Výmarnu*, překl. F. Marek, Odeon, Praha 1972, 142 str.
21. MEYRINK, G.: *Černá koule*, překl. F. Marek, Odeon, Praha 1967, 1986, 1990, 231 str.
22. SOMMER, E.: *Vyděrač z poblouznění*, překl. F. Marek, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1963, 235 str.

23. Sterne, L.: *Sentimentální cesta po Francii a Itálii*, překl. F. Marek, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1958, 189 str.
24. Swift, J.: *Gulliverovy cesty*, překl. F. Marek-Müller, F. Novák, Praha 1947, 204 str.
25. (Sommer, E.: *Případ okresního soudce Fröblich*, překl. F. Marek, nebylo vydáno knižně, vyšlo v roce 1968 jako příloha časopis *Jiskra*.)
26. Thackeray, W.: *Humoristické črty*, překl. F. Marek, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1957, 662 str.
27. Urzidil, J.: *Hry a slzy*, překl. F. Marek, Odeon, Praha 1985, 235 str.

Poezie

28. *Jihlava ve verších staletí*, vybral a přeložil a vysvětlivkami doplnil F. Marek, Krajské nakladatelství, Havlíčkův Brod 1960, 124 str.
29. Fűrnberrg, L.: *El Šat*, překl. F. Marek, ed. P. Knápková, Filosofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2009, 112 str.

Časopisecké a sborníkové statě

Z oblasti humanitních věd

30. Psychologie propagandy, *E-LOGOS*/2007.
31. O psychologické povaze snu, *E-LOGOS*/2007.
32. Osobnostní společnost (Personalismus), 1. vyd. *E-LOGOS*/2007.
33. Osobnostní společnost (Personalismus), 2. vyd., In *Konkurence – teoretické a praktické aspekty*, sborník VŠPJ, Jihlava 2009, str. 170–188.

Regionálně historické a vlastivědné práce

34. Humanistická škola v Jihlavě, 1. vyd., *Sborník prací Pedagogického institutu*, sv. I, Jihlava 1962, str. 273–315.
35. Humanistická škola v Jihlavě, 2. vyd., In *De vita scholastica aneb O životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠPJ, Jihlava 2011, str. 17–50.
36. Jihlavští humanisté, *Muzeum Vysočiny*, Jihlava (1964), str. 3–29.
37. Čeští humanisté a Jihlava, *Sborník prací Pedagogického institutu v Jihlavě*, I, Studie ze společenských věd, Jihlava 1962, 7 str.
38. Ženská rebelie na panství jemnickém v roce 1783, *Vlastivědný sborník Vysočiny*, Jihlava 1968, str. 51–61.

39. Je Duchcov rodištěm největšího lyrika rytířského středověku?, *Dialog*, 1, 1967, str. 30–31.
40. *Komenský a náš kraj*, neurčeno (pouhý separát), 1959.
41. *Severočeským krajem*, neurčeno (pouhý separát), 1977.

Jazykovědné a literárně historické práce

42. Konec jedné sentimentální cesty, *Dialog*, 4, 1969, str. 39–42.
43. Životní pout' básníka, *Dialog*, 7, 1969, str. 36–38.
44. Cestou se našlo, *Vychovatelské listy*, č. 5, 1940, str. 139–141.
45. Svátek matek, *Vychovatelské listy*, č. 5, 1940, str. 144.
46. Jak překládat Hamleta?, *Sborník Pedagogické fakulty*, Státní pedagogické nakladatelství, Ústí nad Labem (nedat.), str. 177–187.
47. Řečové automatismy, *Sborník Pedagogické fakulty*, Státní pedagogické nakladatelství, Ústí nad Labem 1974, str. 5–21.
48. Jazyková paměť, *Pedagogika*, č. 6, roč. XVIII, str. 871–884.
49. *Fonologický symbolismus*, neurčeno (pouhý separát).
50. *Čtenářské typy a zájmy*, neurčeno (pouhý separát).
51. *Pět století knihtisku*, neurčeno (pouhý separát), 1940.
52. *Psychologie literární četby*, neurčeno (pouhý separát), 1972.

Recenze

53. Marek, F.: J. B. Čapek: Příspěvky k životu a dílu Vavřince Benedikta z Nudožer, *Vlastivědný sborník Vysočiny*, Jihlava 1968, str. 116–117.

Povídky

54. Marek, F.: Infarkt, *Čtení o knihách*, bulletin Severočeského nakladatelství, nedat., str. 36–41.

Poezie

55. Marek, F.: Předjarní, Diagonála světonápravy, Okamžik (básně), in: *Okna ven a okna dovnitř*, almanach Pedagogického institutu, Jihlava 1964, str. 22–23.

II. Díla nepublikovaná

Stati a studie

Filosofické

56. *Problém duše v dějinách filosofie.*
57. *Filosofický deník.*
58. *Filosofie svobody a beznaděje.*

Psychologické

- 59. *K psychologii fašismu.*
- 60. *Psychologie náboženství.*
- 61. *Přednáška o náboženství.*

Jazykovědné

- 62. *Řeč pro sebe a pro druhé.*
- 63. *Umění jako jazyk ze čtení šifry.*

Portréty a medailony

Z filosofie

- 64. *Bertrand Russell.*
- 65. *Alfred N. Whitehead.*
- 66. *Ludwig Wittgenstein.*
- 67. *Edmund Husserl.*
- 68. *Karl Jaspers.*
- 69. *Drobné medailony řeckých myslitelů (Thales, Pythagoras, Xenofanés, Herakleitos).*

Z literární historie

- 70. *Laurence Sterne.*
- 71. *William Blake.*
- 72. *George Gordon Byron.*
- 73. *Henry Fielding.*
- 74. *William B. Yeats.*

Překlady

- 75. J. M. Bocheński: *Filosofie přítomnosti.*
- 76. A. Gehlen: *Zrožení Leviatana.*
- 77. A. Gehlen: *O zrodu svobody a odcizení.*
- 78. L. Strauss: *Perzekuce a umění psát.*
- 79. H. Gurnee: *Základy sociální psychologie.*
- 80. Dom Mark Pontifex: *Existence boží.*
- 81. La Pierre a Fransworth: *Sociální psychologie.*
- 82. J. Maritain: *Politika a mravnost.*
- 83. G. G. Byron: *Kain.*

Kromě toho zůstalo v listinné pozůstalosti mnoho stránek přípravných materiálů výukové povahy, jež byly určeny zejména pro výuku anglického jazyka.

Použitá literatura

1. Hemelík, M.: Společnost jako „každý člověk“ (Marginálie k životu a dílu PhDr. Františka Marka), in: *Konkurence – teoretické a praktické aspekty*, sborník z pracovní konference, eds. Vojáčková, H., Novotný, J., VŠPJ, Jihlava 2009, str. 155 – 188.
2. *Obloužená mysl aneb sny & propaganda (Martin Hemelík uvádí dosud nepublikované statě Františka Marka)*, IF Press, Roma 2009.
3. Hemelík, M.: De propagando, *E-LOGOS*/2008.
4. Hemelík, M.: De somnio, *E-LOGOS*/2008.
5. Klíma, I.: *Moje šílené století*, Academia, Praha 2009.
6. Slaninka, A.: *František Jech (1884-1960). Renesanční člověk, milovník díla Otokara Březiny a historik.*, diplomová práce, FF MU, Brno 2012.
7. Šimka, A.: *František Marek. Polyhistorik a překladatel*. Soukromý tisk, Jihlava 1996

Jakub Novotný, Martin Hemelík

František Marek

**Portrét českého učitele, vědce,
překladaatele a spisovatele**

Ediční řada IGLAVIA DOCTA, svazek IV.

Vydala Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2013

Vydání první

Grafická úprava Petr Ház

Frontispis – foto Petr Ház

Tisk AMAPRINT-Kerndl, s.r.o.

Náklad 250 výtisků

ISBN 978-80-87035-71-9